

Но́вська Н.С.
директор Тернопільської обласної
бібліотеки для дітей

Виховання у підростаючого покоління патріотизму засобами бібліотечного впливу

Сьогодні, як ніколи, потрібні нові підходи та нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. Патріотизм як духовно-моральна цінність завжди був пріоритетним завданням функціонування держави, становлення суспільства, розвитку особистості.

Сутність поняття “патріотизм”, здавалося б, зрозуміла кожному. Це любов до Батьківщини, відданість своєму народові та гордість за його досягнення. Але міра сприйняття цієї любові та ступінь віддачі залишаються занадто різними і донині.

Формування патріотичних поглядів за радянських часів розглядалися як частина єдиної радянської спільноти. Тому і виховання дітей та молоді носило саме інтернаціонально-патріотичне забарвлення.

За часи незалежності ситуація змінилася. Ми начебто офіційно звернулися до рідного коріння, національних традицій та духовних цінностей. З набуттям незалежності в Україні поняття “патріотизм” набуло нового значення, а от все, що прямо чи побічно мало відношення до поняття “націоналізм”, усе ще сприймалося як щось занадто радикальне.

Протягом останніх десятиліть державою було розроблено низку концепцій, що мали сприяти підвищенню рівня національного самоусвідомлення та спрямувати виховання юних громадян у патріотичному векторі:

- Концепція національної системи виховання (1996 р.);
- Концепція національно-патріотичного виховання (2009 р.);
- Концепція громадянської освіти та виховання в Україні (2012 р.);
- Концепція Загальнодержавної цільової програми

патріотичного виховання громадян на 2013-2017 рр.

Але жодна з цих концепцій не стала рушійною силою для зміни напрямів виховання на державному рівні. У цьому зв'язку актуальності набуває проблема виховання у підростаючого покоління патріотизму як почуття приналежності до держави, українського народу, гордості за свою країну та відповідальності за її долю. Водночас постала потреба осмислення проблеми патріотизму в умовах сучасних соціокультурних трансформацій та викликів. Події, які відбуваються в країні, змінили свідомість та громадянську позицію українців. Зараз надто вражає громадянська позиція підростаючого покоління. І цей сплеск патріотизму вже не зупинити. Діти стали свідомими українцями.

Національно-патріотичне виховання завжди було пріоритетним в роботі нашої бібліотеки.

Сьогодні я хочу зупинитися на основних документах стосовно нашої діяльності і якими ми керуємось при організації роботи з національно-патріотичного виховання.

Так, **12 червня 2015 року Президентом України П.Порошенком було підписано Указ “Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді”**, метою якого є забезпечення системної взаємодії державних органів з громадськістю у питаннях, пов'язаних із національно-патріотичним вихованням дітей та молоді на прикладах героїчної боротьби українського народу за незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України; відстоювання демократичного вибору України, консолідації дій державних органів, громадських об'єднань патріотичного спрямування щодо проведення відповідної роботи в дитячому та молодіжному середовищі.

16 червня 2015 року Міністерством освіти та науки України було затверджено “Концепцію національно-патріотичного виховання дітей та молоді”, в основу якої покладено ідею розвитку української державності як консолідуючого чинника розвитку українського суспільства та української політичної нації, а також наголошено на особливому значенні ознайомлення підростаючого покоління з історією героїчної боротьби українського народу за

державну незалежність, зокрема з діяльністю ОУН, УПА, дисидентського руху, студентською Революцією на граніті, Помаранчевою революцією, Революцією Гідності.

Я не буду цитувати абзаци з проекту нової концепції, ви самі можете з нею ознайомитись. Але все ж таки наведу тільки один пункт: **“Складовою частиною патріотичного виховання, а в часи воєнної загрози – пріоритетною є військово-патріотичне виховання, зорієнтоване на формування у молоді особи готовності до захисту Вітчизни... Робота з військово-патріотичного виховання учнівської молоді має проводитись комплексно, в єдності всіх його складників спільними зусиллями органів державного управління, а також освітніх закладів, сім'ї, громадських організацій та об'єднань, Збройних Сил України, інших силових структур”**. Я б додала до цього переліку і заклади культури, зокрема бібліотеки.

Крім того, Міністерством освіти і науки України розроблено **Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах**, додаток до указу Президента України від 16.06.2015 р. № 641.

13 жовтня 2015 р. вийшов Указ Президента України №580/2015 “Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки”, що визначає механізми системної взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства у питаннях національно-патріотичного виховання.

В умовах, що продиктовані нині нелегким часом та неоднозначними обставинами економічно-політичної ситуації в країні, бібліотеки для дітей особливу увагу повинні приділяти завданням національно-патріотичного виховання.

Складний процес національно-патріотичного виховання здійснюється в нашій бібліотеці за допомогою різноманітних форм роботи, вибір яких залежить від змісту та завдань виховної роботи, вікових особливостей читачів-дітей. Це зокрема:

– дискусії, диспути, конференції, інтелектуальні аукціони,

ринги, вікторини, вечори, подорожі до джерел рідної культури, історії держави і права, “жива газета”, створення книг, альманахів;

– екскурсії, свята, театр-експромт, ігри-драматизації, огляди-конкурси;

– клуби за інтересами, фестивалі, гуртки;

– бесіди, міжрольове спілкування;

– виставки дитячої творчості, книжкові виставки, тематичні стенди тощо.

Ефективність патріотичного виховання в бібліотечній діяльності значною мірою залежить від спрямованості виховного процесу, методів та форм його організації. Пріоритетну роль доцільно відводити активним методам, застосування яких ґрунтується на демократичному стилі взаємодії, сприяє формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості.

Важливим виховним напрямком бібліотеки визначено громадянсько-патріотичне виховання, яке базується на формуванні першооснов національної свідомості, а саме: розуміння своєї приналежності до нації; любові, поваги до національної мови, традицій; основ фундаментальних рис національного характеру; почуття любові до України, до свого народу; пошани до видатних вітчизняних історичних діячів, історії, традицій, вболівання за майбутнє України.

Оскільки саме бібліотекарі-професіонали ненав'язливо, але переконливо, переймаючи щоденну виховну естафету від батьків, вихователів та вчителів, сприяють чіткому усвідомленню громадянської позиції користувачів-дітей через методичні напрацювання, що застосовуються у бібліотечних заходах, серед яких різноманітні творчі конкурси, родинні свята, уроки мужності та шанування героїв-земляків. Будь-яка інформація, будь який фактаж, особливо історичний, найкраще засвоюється та запам'ятовується тоді, коли його пропустити крізь власні емоції. Саме тому серед заходів воєнно-патріотичної тематики популярністю користуються ті, що допомагають учасникам творчо розкритися, виявити свій талант художника й артиста, певною мірою пережити події та явища далекої й болісної епохи.

Патріотичне виховання здійснюється (допомогою різноманітних форм бібліотечної роботи, які приурочені до відзначення історичних, державних свят і подій в Україні. Зокрема: **Дню Незалежності, Дню Конституції, Дню Державного Прапора, Дню Соборності України, річниці подій на Майдані, Дню Гідності і Свободи.**

Велике значення для патріотичного виховання має розширення понять і знань дітей та підлітків про державну символіку України і виховання поваги до неї, усвідомлення дітьми своїх прав і обов'язків за основним законом держави – Конституцією.

До Дня Незалежності України бібліотека пропонує читачам:

- виставку-звеличення “Велична і свята моя рідна земля”;
- музично-поетичну акварель “Хай квітне щасливо моя Україна”;
- книжкові виставки “Від подиху століть до сьогодні”, “Горді століття України”;
- літературно-поетичний вернісаж “Україно, моя Україно! Я для тебе на світі живу”;
- огляд літератури “Хай завжди в віках, Україно, сяє твоя слава!”;
- інформаційну годину “Хай буде вільна Україна на всі віки, на все життя”;
- годину державності “Яскраві зорі моляться з небес за рідну матінку – серпневу Україну”;
- урок пам'яті “Безсмертна слава мужньому солдату”;
- урок державності “Допоки світить праведна зоря – шануймо Україну”;
- бесіди-діалоги “Символіка України – історичне надбання народу”, “Ми – діти вільної держави”;
- літературну годину “Ти одна і неподільна, Україно моя вільна!”;
- інформаційну годину “За Україну, за її долю, за честь і волю, за народ”;
- дитячий ранок “Україною зовем рідний край, де ми живем”;
- інформаційну годину “За Україну, за її долю, за честь і

волю, за народ”;

– дитячий ранок “Україною зовем рідний край, де ми живем”.

Не менш важливе значення в діяльності бібліотеки надається і **громадянсько-патріотичному вихованню**, що ґрунтується на правовій базі, яка регулює відносини між державою та дитиною і покликана забезпечувати дітям їхні права на практиці. З цією метою проведено заходи:

- пізнавальну гру “Наші права – щасливе дитинство”;
- інтелектуальну вікторину “Ключі від форту Право”;
- гру-конкурс “Карта моєї країни”;
- Програма для молодших читачів “Ми – маленькі українці, а права вивчаємо”, до якої включаємо різноманітні заходи: лялькові вистави з улюбленими казковими героями, мандрівки відповідними сайтами, книжкові виставки, години правового виховання.

До річниці подій на Майдані та в зоні АТО було проведено: книжково-ілюстративні виставки: “**Хто за свободу вийшов проти смерті, тому немає смерті на землі**” із розділами: Українська святиня – Запорізька Січ, Хроніка війни. Останні події в зоні АТО, Україна – єдина країна; “**Не здолати Україну**” із розділами: Захист України – обов'язок кожного громадянина, Стан душі – волонтер, Пам'ятаймо імена героїв, Боже, Україну збережи! Господи, помилуй нас!

А також:

- викладки літератури “Реквієм Небесній Сотні”, “Загинули не марно!”;
- книжкові виставки з портретами героїв “За чисті душі, що злетіли в небо”, “Небесна Сотня! Вічна слава героям”;
- викладка газетно-ілюстративних матеріалів “Герої Небесної Сотні!” за матеріалами місцевої періодики про героїв Небесної Сотні – наших земляків. Доповнити матеріали виставок можуть рекомендаційні списки літератури “Подвиг Небесної Сотні – приклад для нащадків”, “Герої не вмирають”.

Серед масових заходів читачам було запропоновано: – години пам'яті, вечори-зустрічі, уроки мужності та гідності: “Між життям і смертю”, “Пробудження нації”, “Герої не вмирають”, “Сердець найвища висота”, “Гідність, Воля і

Перемога”, “Вшануймо героїв Небесної лґні”;
– дискусії “Кому потрібна ця війна?”, “Захист України — обов’язок кожного громадянина?”, “Чи достатньо одного патріотизму для захисту України?”.

Формування патріотичних почуттів у дітей неможливе без живого спілкування з очевидцями тих подій, волонтерами, які збирають і доставляють до зони АТО гуманітарну допомогу для українських військових. Отож, у бібліотеці було проведено:

- акції “Голуби миру”, “Повертайтеся живими”, “Оберіг для воїна”, Лист пораненому”;
- конкурси дитячих малюнків “Світ без війни”, “Малюнок моєму Герою”, “Єдина Україна”, “Я люблю свою Україну”;
- конкурс плакатів “Ми за мир в Україні”;
- вуличні акції “Підтримай українського солдата словом”, “Гідність. Свобода. Майбутнє”
- фото-виставка “Тобі, Україно моя, і перший мій подих, і подих останній...”;
- патріотичне інтерв’ю “Я – патріот своєї країни”;
- флеш-моби “Діти – за мир!”, “Мир очима дітей”, “Ми – українці”, “Згадаймо поіменно героїв Небесної Сотні”;
- патріотичні бесіди “Волонтери – рятівники і помічники воїнів в зоні АТО”, “Волонтер – це стан душі”.

До відзначення Дня Гідності та Свободи серед бібліотечних заходів хочеться відзначити:

- перегляди літератури “Україна – територія гідності”;
- інформхвилини “День, що змінив Україну”, “Револуція Гідності: ...рік потому”;
- уроки гідності “Майдан: Револуція Гідності”, “Майдан. Україна. Шлях до свободи”.

Багатоаспектний за змістом і напрямками і різноманітний за формами втілення **бібліотечний проект “Маленькі патріоти великої країни”** охоплює усі вікові групи користувачів бібліотеки.

Для наймолодших – це, насамперед, рідне слово, українська книга, перші знання з історії України. Цьому сприяв цикл заходів “Читай українське”, до якого ввійшла серія віртуальних літературних портретів сучасних

українськґ поетів і письменників, які пишуть для дітей, голосні читання до Дня української писемності та мови, Дня слов’янської писемності і культури.

Ще одна складова нашого проекту – популяризація знань про історію Батьківщини, її захисників – оборонців з часів Київської Русі до сьогодення. В центрі уваги – українське козацтво, його традиції. Тема велика, але дуже цікава та актуальна, і розпочали її презентацією незвичайної книжково-електронної виставки “Козацька душа України”. Три розділи виставки: “Історії козацької рядки”, “Гетьмани України”, “У слові слава ожива...”. Доповнена вона відеопрезентаціями: відеокліп на сучасну пісню “Їхали козаки” (гурт “Тінь сонця”), пізнавальним відео “Хто такі козаки” – усе це допомагає дітям візуально побачити славу історію українського козацтва, дізнатися про козацькі традиції, культуру, побут. Дітям прослухати казку О.Паламарчук “Козацький рід”, познайомилися з книгою “Як стати козаком за сім днів”, а батькам, що прийдуть на свято у вишиванках разом із дітьми, прочитали історичний роман В.Малика “Таємний посол”, а дітям продемонстрували дитячий мультфільм за цим твором.

Однією з складових національно-патріотичного виховання підростаючого покоління є **красзнавча діяльність**, про що свідчать заходи, організовані в бібліотеці:

- книжкові виставки, тематичні полиці “Національне відродження України”, “З Україною в серці”, “Єдиний скарб у тебе – рідна мова”, “Лялька-мотанка як оберіг родинного життя”, “Українська хата на добро багата”, “Скарби бабусиної скрині”, уроки нарознавства “Повертаємо наш родовід”, “Вінок в обрядовості”, “Український рушник – символ праці і краси”, “Беру тебе як скарб, в пісенній вроді, з джерел, що не міліють у народі”;
- гурток з виготовлення народної іграшки “Мистецька світлиця ляльки-мотанки”;
- Дні красзнавства, красзнавчі мандрівки, літературні години “Мій рідний край – частинка України золота”, “Мандрівка в далеке минуле рідного краю”, “Квітує у щасті і добрі, моє ти рідне, Тернопілля!”;

- краєзнавчий вечір “Заповідна земля Тернопільщ. 1”;
- презентації книг письменників рідного краю;
- урок народознавства “Культура української їжі”;
- краєзнавчо-пізнавальна подорож “Разом з нами ти пограй – краще знатимеш наш край”.

Патріотизм (від грецького “патріс”) – це любов до Батьківщини, відданість Вітчизні, народу. Але в умовах українських реалій, коли багато речей викликають у суспільстві негативне ставлення, виховувати справжніх патріотів дуже складно. Чи є сьогодні альтернатива патріотизму? Мабуть, ні. І якщо в суспільстві буде панувати нехтування долею рідної країни, це призведе до бездержавності і ще гіршого життя...

“Якщо буде світло в душі, буде краса в людини, Якщо є краса в людини, буде гармонія в домі, Якщо є гармонія в домі, буде порядок у нації, Якщо є порядок у нації, буде мир у світі”. Для дитячих бібліотек нашої області патріотичний напрямок роботи був і залишається пріоритетним. Формування громадянина-патріота України, підготовленого до життя, з високою національною свідомістю, виховання громадян, які здатні побудувати громадянське суспільство, в основу якого були б закладені та постійно втілювалися демократія, толерантність та повага до прав людини, набуває сьогодні особливого значення. Патріотизм у сучасному розумінні – це відчуття того, що в моєму домі, класі, школі, місті, селі, країні все мене стосується, все залежить від мене.